

***Spiritele Crăciunului: 13 povestiri gotice de citit sub brad,*
Traducere, note și studiu introductiv de Luminița Turcu,
Suceava, Editura Universității Ștefan cel Mare,
Colecția Gotica 3, ISBN 978-973-666-790-9, 2023, 246 p.**

Apărut la sfârșitul anului 2023, volumul de povestiri traduse din limba engleză de Luminița-Elena Turcu poate fi un cadou de Crăciun încântător pentru orice cititor pasionat de literatura gotică sau, pur și simplu, de literatură. Cu umor, îi sunt oferite acestuia nici mai mult nici mai puțin de 13 texte stranie care, departe de a-i aduce ghinion, îi dau senzația reconfortantă a (re)descoperirii farmecului unor scriitori britanici sau irlandezi din Epoca Victoriană și de la începutul secolului al XX-lea. Traducătoarea – la rândul ei cititoare împătimită, dar și autoare a unor serioase cercetări concretizate în lucrări de referință (*Tenebrele Goticului. Secvențe din istoria romanului gotic englez*, publicată în 2018, sau *Textul monstruos: Frankenstein de Mary Shelley*, apărută în 2022) – nu numai că selectează inteligent povestirile, astfel încât să alcătuiască un întreg coerent în ciuda diferențelor dintre temele sau dintre creatorii lor, ci le și redă în româna pe cât de nuanțată, pe atât de echilibrată, ce convine cel mai bine exprimării stilului și mentalității acestora din urmă, demni reprezentanți ai unei epoci revolute, însă nu lipsite de impact asupra epocii actuale. De altfel, influența literară și culturală exercitată până în prezent de scrierile prozatorilor selectați și de povestirile cu fantome, în general, este sintetizată de Luminița-Elena Turcu în „Studiul introductiv” cu care deschide volumul, utilă cheie de lectură dăruită cititorilor, alături de numeroasele note de subsol explicative. Dacă menționăm că în paginile cărții se strecoară și surprize – ilustrații în alb-negru realizate de traducătoare cu ajutorul inteligenței artificiale, încurajând subtil reflecția asupra polivalenței textelor și asupra germinării lor în alte arte (arte grafice, teatru, film) –, se înțelege poate mai ușor că *Spiritele Crăciunului: 13 povestiri gotice de citit sub brad* relevă, pe de-o parte, șarmul intemporal al unor scriitori europeni de limbă engleză din secolele trecute, iar pe de altă parte, rafinamentul generos al unei cercetătoare originale ale cărei opțiuni de lectură-traducere-asamblare potențează acest șarm spre deliciul publicului norocos să aibă parte de cadou.

Cele treisprezece povestiri alese de Luminița-Elena Turcu sunt, în ordinea din volum, următoarele: *Povestea bătrânei dădace* (*The Old Nurse's Story*, 1852), de Elizabeth Gaskell, *Procesul crimei* (*The Trial for Murder*, 1865), de Charles Dickens, *Straniul joc de Crăciun* (*A Strange Christmas Game*, 1867), de Charlotte Riddell, care semnează J.H. Riddell, *Markheim* (1884), de Robert Louis Stevenson, *Semnul Fiarei* (*The Mark of the Beast*, 1890), de Rudyard Kipling, *Bungalow-ul Dâk din Dakor* (*The Dâk Bungalow at Dakor*, 1893), de Bithia Mary (May) Croker, *Ședința de spiritism* (*In the Séance Room*, 1893), de Lettice Galbraith, *Laba de maimuță* (*Monkey's Paw*, 1902), de W. W. Jacobs, *O, fluieră și voi veni la tine, băiete* (*Oh, Whistle and I'll Come to You, My Lad*, 1904), *Casa pustie* (*The Empty House*, 1906), de Algernon

Blackwood, *Între lumini* (*Between the lights*, 1912), de E. F. Benson, *Oaspetele lui Dracula* (*Dracula's Guest*, 1914), de Bram Stoker și *Iomis* (*Smee*, 1929), de Alfred McLelland Burrage. Doar opt dintre narațiuni includ referințe explicite la sărbătorile de iarnă, dar toate, datorită prezenței fantomelor sau altor elemente supranaturale, se pretează lecturii în fața șemineului, conform tradiției din lumea anglo-saxonă, tradiție a cărei evoluție este prezentată succint în „Studiul introductiv”. Luminița-Elena Turcu amintește că Charles Dickens, cel care a scris *A Christmas Carol in Prose. Being a Ghost Story of Christmas*, este considerat inventatorul Crăciunului modern, dar și că a spune povești cu fantome de sărbători e un obicei perceput ca făcând parte din identitatea britanicilor. Autoarea volumului mai precizează:

Supranaturalul devine la Dickens doar un element de recuzită – e drept, indispensabil – alături de grotesc și caricatural, iar rolul acestuia este de a încuraja cititorul să investigheze trecutul, să afle soluții la probleme existențiale nerezolvate sau, ca să fim în ton cu natura flotantă a fantomelor, rămase în aer. (Turcu 2023: 11)

Ceea ce justifică interesul pentru poveștile de Crăciun cu fantome, dar și generalizarea obiceiului de a le citi cu voce tare în Epoca Victoriană rezidă, după părerea doamnei Turcu, în faptul că această epocă

[...] este cea care îi așază pe copii în prim-planul sărbătorii, atrăgând atenția asupra vulnerabilității lor psihosociale și a responsabilității adulților pentru soarta acestora. Granița dintre trecut, prezent și viitor pe care o anulează fantoma este și cea dintre generații. (Turcu 2023: 11)

Fiecare dintre povestirile care alcătuiesc volumul *Spiritele Crăciunului* are o doză suficientă de suspans și de bizar încât să-l țină pe cititor în tensiune, o tensiune amplificată de faptul că multe dintre întâmplările povestite se desfășoară în spațiul intim al casei – de obicei bântuite (pierderea statutului de refugiu liniștitor al construcției umane fiind unul dintre elementele comune ce asigură unitatea volumului). Totuși trebuie să recunoaștem că, în ceea ce ne privește, nu crescendoul spaimei și detenta facilitată de deznodământ ne intensifică plăcerea lecturii, ci asumarea subiectivă de către naratori sau naratoare a unor puncte de vedere puternic marcate de apartenența lor la un anumit spațiu cultural, mai precis cel al Imperiului Britanic. Iar traducătoarea are meritul de a sublinia această subiectivitate și această apartenență alegând soluțiile potrivite de redare a lor în limba română. De exemplu, în simpaticul text straniu cu tentă polițistă *Bungalow-ul Dâk din Dakor*, naratoarea Nellie Loyd, soția agentului silvic din Karwassa (India), povestește călătoria pe care o face împreună cu prietena ei, Julia Goodchild, soția comisarului de poliție regională, pentru a-și întâlni soții detașați la Chanda și a lua împreună cu ei masa de Crăciun. Drumul e lung, durează trei zile, și le prilejuiește întâlnirea dezagreabilă cu o fantomă dintr-un bungalow, care le ajută să demaște moartea violentă a tânărului englez Gordon Forbes, ucis pentru bani de un *khansamah* („servitor sau majordom autohton, care lucra în casa unui colonist britanic în India” se definește în nota de subsol). Complexitatea relațiilor dintre Regatul Unit și India transpare în atitudinea discursivă a povestitoareii. Întrepătrunderea celor două lumi e sugerată de prezența în text a unor cuvinte

provenite în special din Hindi, ca *dâk*, *charpoy*s, *mem sahib*, *tonga*, *dirzee*, *jawarri*, *chuprassie*, păstrate chiar așa în română, dar și a unor referințe culturale, cum ar fi trimiterea la *Alice în Țara Minunilor*. Paragraful următor ilustrează foarte bine eclectismul cultural, umorul, reflecția metadiscursivă (sugerată de autocitare) din textul original, dar și efortul traducătoarei de a-l aduce mai aproape de cititorul român prin lămuririle din note:

Am așezat pe scaunul din față un coș de *tiffin*³⁷ bine garnisit, două genți Gladstone³⁸, pături și perne, un coș cu provizii și, nu în ultimul rând, pe Abdul. Julia și cu mine și cu Boss, câinele Juliei, ne-am așezat pe bancheta din spate și, în timp ce treceam cu un huruit pe lângă bungalow-ul doamnei Duff, învăluit încă în liniște și cu ferestrele închise, am ajuns amândouă la concluzia că era „o bătrânică prostuță” și că s-ar fi bucurat mult mai mult de viață dacă ar fi fost la fel de aventuroasă ca noi. (Croker apud Turcu 2023: 111)

³⁷ Cuvânt din limba engleză indiană, care denotă fie un mic dejun ușor, fie o gustare servită după-amiază, constând în ceai și biscuiți sau sandvișuri. (nota trad.)

³⁸ Valiză mică, dar încăpătoare, din piele, cu un cadru rigid care permite împărțirea spațiului în două compartimente, denumită după Prim-Ministrul Regatului Unit, William Gladstone (1809-1898), care avea una asemănătoare și care a făcut-o astfel celebră. (nota trad.) (Turcu 2023: 111)

Dialogul dintre narator/naratoare și cititor, precum și reflecțiile asupra discursului sunt o constantă a textelor selectate de Luminița-Elena Turcu. După cum se precizează în „Studiul introductiv”, e vorba, probabil, de una dintre caracteristicile specifice povestirilor cu fantome, și anume de „intenționalitatea auctorială ca acestea să fie citite cu voce tare, în familie, în prezența adulților și copiilor” (Turcu 2023: 11). Dar credem și că, pentru o specialistă în domeniul literaturii, pentru o teoreticiană care apreciază la justa ei valoare dantelăria lingvistică a unei opere, obișnuită fiind să reflecteze ea însăși la proteismul discursiv, contactul cu asemenea povestiri seamănă cu intrarea într-o cofetărie de lux a unui copil pofticios. E savuros, fără îndoială, să traduci paragrafe ca cele de mai jos:

Întotdeauna am remarcat o oarecare lipsă de curaj chiar și la persoanele cu o inteligență și o educație superioare atunci când vine vorba de împărțirea trăirilor lor launtrice, mai cu seamă a celor mai puțin obișnuite. Ne e teamă ca nu cumva ceea ce povestim cu mare înflăcărare să nu găsească niciun ecou, nicio paralelă în trăirile interioare ale celor care ne ascultă și că aceștia s-ar putea îndoi de cele relatate de noi, ba chiar să ne ia peste picior. [...] Nu prea vorbim în public despre trăirile noastre legate de astfel de chestiuni subiective așa cum o facem cu cele de natură obiectivă. (Dickens apud Turcu 2023: 43)

Reproducând dialogul de mai sus, am încercat să redau impresia generală, și anume că Parkins era un fel de fată bătrână, mai degrabă o cloșcă, cu o mie de tabieturi, și, din păcate, total lipsit de simțul umorului, dar în același timp era dârș și sincer când venea vorba de propriile sale convingeri și era demn de cel mai mare respect. Fie că cititorul a înțeles asta sau nu, cam acesta era caracterul lui Parkins. (James apud Turcu 2023: 162)

Credem, de asemenea, că alegerea unor povestiri scrise de autoare, sau povestite de naratoare, nu e deloc inocentă. De exemplu, secvența redată din perspectivă feminină în care cele două personaje, Nellie Loyd și Julia Goodchild,

ajung în bungalow-ul Dâk din Dakor și transformă cu hotărâre haosul sinistru în ordine ospitalieră evocă fără să judece nu numai trecerea de la „sălbăticie” la „civilizație” impusă de colonialism, ci și mutația rolului comunitar al femeii de la pasiv la activ într-o epocă ce va rămâne în memorie și ca cea a sufragetelor.

Cartea *Spiritele Crăciunului: 13 povestiri gotice de citit sub brad*, oferită de Luminița-Elena Turcu, în prag de sărbători, cititorilor din România, le permite acestora să pătrundă în atmosfera particulară a unor spații culturale și a unor timpuri în care sunt sublimate în egală măsură straniețea și umorul. Cu o evidentă apetență ludică (fie și doar traducerea titlului *Smee* prin *Iomis*, ca nume de joc, o dovedește), dar și cu un autocontrol „britanic” care o ajută să nu se lase antrenată în excesele de limbaj pe care le-ar fi putut stimula apropierea de fantome, traducătoarea transpune respectuos și abil din engleză în română povestiri înspăimântătoare, dar atrăgătoare, într-un volum care merită, cu siguranță, reeditat într-un tiraj generos.

BIBLIOGRAFIE

- Turcu 2018: Luminița-Elena Turcu, *Tenebrele goticului. Secvențe din istoria romanului gotic englez*, Iași, Editura Lumen.
Turcu 2022: Luminița-Elena Turcu, *Textul monstruos: Frankenstein de Mary Shelley*, Editura Universității Ștefan cel Mare din Suceava.

Simona-Aida MANOLACHE

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
simonamanolache@litere.usv.ro